

การส่งเสริมให้นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

Enabling Students in Higher Education Institutions

to be Lifelong Learners

สุมาลี สังข์ศรี¹

Sumalee Sungsi

¹สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Education Program, Sukhothai Thammathirat Open University

Received: March 7, 2023

Revised: April 25, 2023

Accepted: April 25, 2023

บทคัดย่อ

ในสภาวะปัจจุบัน สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง ความเป็นอยู่ของประชาชน สังคมและสิ่งแวดล้อม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความซับซ้อน ดังนั้นประชาชนทุกช่วงวัย ยังต้องจำเป็นที่จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะทำให้พวกเขาได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและทันเหตุการณ์ ซึ่งจะนำมาใช้ในการปรับตัวและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม สำหรับในบทความนี้จะนำเสนอการส่งเสริมกลุ่มนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากกลุ่มนี้จะเป็นกำลังสำคัญของ ประเทศต่อไปในอนาคต แนวทางที่นำเสนอคือการปลูกฝังทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ และผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เสริมประเภทต่างๆ ในลักษณะของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในที่สุดนักศึกษาก็จะกลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: นักศึกษา, สถาบันอุดมศึกษา, ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

In the present situation, the society is rapidly changing in all aspects, including the aspects of economy, politics, way of life of people, social and environment, and the advancement of technology. These changes occur continuously and complicatedly. Therefore, it seems to be more necessary for people in every age group to become lifelong learners. This is because lifelong learning could enable them to have adequate and up-to-date knowledge and information to use for adjusting themselves and facing with those changes properly. This paper will focus on promoting students in higher education institutions to be lifelong learners due to this group is the main power group for country development in the future. The proposed guideline for promoting lifelong learning skills among students is employing self-directed learning process through their study programs and additional learning activities in the forms of non-formal and informal education. Finally, they will become continuing lifelong learners.

Keywords: students, higher education institutions, lifelong learners

บทนำ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทั้งนี้เพราะในปัจจุบัน สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผันผวนในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี รวมทั้งสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศและการเกิดโรคระบาด สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทำให้ทุกคนต้องปรับตัวให้ทัน เพื่อจะอยู่กับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ให้ได้ ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมและรู้เท่าทันก็คือ การได้เรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้

และมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆอย่างเพียงพอ นั่นจึงเป็นสาเหตุที่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องหรือที่เรียกว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Green, 2002, Jarvis, 2006, Sununchai, 2008) สำหรับในบทความนี้จะมุ่งที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกลุ่มนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่กำลังจะออกไปประกอบอาชีพการงาน เป็นกลุ่มที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศทางด้านเศรษฐกิจและจะช่วยพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ ดังที่ปรากฏในแผนในอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 ซึ่งระบุว่าพันธกิจของอุดมศึกษาเป็นกลไกหนึ่งของการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในหลากหลายมิติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม(Division of Higher Education Policy and Plan, Office of Higher Education Commission, 2018) นอกจากนี้ในสุภัทร จำปาทอง ยังได้กล่าวไว้ในคำนำในแผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580 (Division of Higher Education Policy and Plan, Office of Higher Education Commission, 2018) ว่าการอุดมศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตและพัฒนากำลังคน สร้างงานวิจัยและนวัตกรรมขั้นสูง เป็นแหล่งที่สร้างองค์ความรู้ เพื่อการพัฒนาประเทศ คุณภาพของการอุดมศึกษาเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการวัดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้นจากเหตุผลดังกล่าว หากนักศึกษาระดับอุดมศึกษาได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตก็จะทำให้นักศึกษาเหล่านี้ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นเท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงได้เสมอ สามารถพัฒนาอาชีพการงานได้อย่างก้าวหน้า สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสามารถช่วยพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้เท่าเทียมกับประเทศอื่นๆ เนื้อหาที่จะนำเสนอในบทความนี้ประกอบด้วย ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความจำเป็นของการเรียนรู้อบรมตลอดชีวิต เพราะเหตุใดนักศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตและแนวทางที่จะส่งเสริมให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

1. ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ถ้าว่าการศึกษาดูตลอดชีวิตได้เริ่มเป็นที่รู้จักในวงการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ประมาณปี ค.ศ. 1968 เป็นต้นมา โดยในระยะเริ่มแรกจะใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิต แต่ต่อมามีการใช้คำว่าเรียนรู้ตลอดชีวิตกันมากขึ้น เนื่องจากนักการศึกษาที่เกี่ยวข้อง มองว่าผู้เรียนมีส่วนสำคัญและการเรียนรู้มันก็จะเริ่มต้นจากตัวผู้เรียน (Sungsri, 2001) สำหรับนิยามของการศึกษาดูตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น มีนักการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ได้ให้นิยามไว้เป็นจำนวนมาก โดยจะขอยกตัวอย่าง บางคำนิยามดังต่อไปนี้ เช่น Cropley and Dave (1978) ได้วิเคราะห์ว่าการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย 2 มิติผสมผสานกัน คือ มิติในแนวตั้ง การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดให้สำหรับทุกช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ใช่เฉพาะในช่วงวัยเรียนเท่านั้น ส่วนมิติในแนวนอนนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์ เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ต้องจัดให้เรียนรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชนและสังคมและการศึกษาดูตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาหลายรูปแบบ Green (2002) ให้นิยามว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกช่วงชีวิตของบุคคล ตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ (from the cradle to the grave) และนอกจากนั้น ยังเป็นการศึกษาที่ต้องสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับบริบทต่าง ๆ ในชีวิตของบุคคล จากการเรียนรู้ต่อการประกอบอาชีพและต้องสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน Jarvis (2006) ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการผสมผสานการเรียนรู้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะทำให้บุคคลพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ทักษะ ทัศนคติและประสบการณ์ ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้มันจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ Ouane (2009) ให้นิยามว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนรู้จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นครอบคลุมทั้งมิติแนวตั้งที่ว่า การเรียนรู้ควรจัดให้ตลอดชีวิต (learning throughout life) และมิติตามแนวนอน (life-wide learning) ก็คือต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นอย่าง

กว้างขวาง หลากหลายเพื่อจะนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่ Knapper and Cropley (2000, 2021) กล่าวว่า ในระยะเริ่มแรกจะใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตต่อมานิยมใช้คำว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตและได้ให้นิยามพอสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เกิดขึ้นทุกช่วงชีวิตของบุคคล และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและทัศนคติของบุคคลเพื่อจะนำไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินชีวิตของบุคคล UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022) ระบุว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นรากของการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับการดำเนินชีวิตซึ่งครอบคลุมการเรียนรู้ของประชาชนทุกเพศ ทุกช่วงวัยตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ(life-long) เป็นการเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในทุกด้าน(life-wide) ทั้งด้านครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถานะที่ทำงานและอื่น ๆ โดยผ่านการเรียนรู้หลายรูปแบบทั้งแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสังคม

สำหรับประเทศไทย Sununchai (2008) ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตสรุปได้ว่าเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตายเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน เป็นการศึกษาจากทุกแหล่งเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม 2545) (Office of National Education Commission, 2002) ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากนิยามของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตข้างต้น อาจสรุปได้ว่าเป็นการศึกษาหรือการเรียนรู้ของบุคคลในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเรียนรู้จากหลายรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สิ่งที่บุคคลควรจะได้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์

กับชีวิตในทุกด้าน ทั้งด้าน การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้รับ ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ และใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในทุกช่วงของชีวิต

2. กลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือใครบ้างควรจะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

จากกรณีศึกษานิยามของการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาและองค์กรที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น จะพบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ของบุคคลทุกเพศ ทุกวัยทุกสาขาอาชีพ ทุกพื้นที่ โดยเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นนักการศึกษาบางท่านกล่าวว่าเป็นการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาไปจนถึงหลุมฝังศพ ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามช่วงวัยของบุคคล สามารถกล่าวได้ว่ากลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย กลุ่มเด็กแรกเกิด กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยเรียน (ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มเด็กประถมศึกษา กลุ่มเด็กมัธยมศึกษา กลุ่มเยาวชนระดับอุดมศึกษา) กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มประชาชนวัยทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุ สรุปได้ว่าทุกคนควรเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตหรือ lifelong learners สำหรับในบทความนี้จะมุ่งเฉพาะกลุ่มเยาวชนระดับอุดมศึกษา

3. เพราะเหตุใดนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงควรเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

สังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนอย่างมากมาย ทำให้ผู้ที่อยู่ในสังคมต้องปรับตัวให้ทันอยู่เสมอจึงจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม บริบทในด้านต่างๆของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงพอสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีโรคระบาด อาชีพหลายประเภทได้รับผลกระทบ บางประเภทต้องปิดตัวลงและมีการเกิดขึ้นของอาชีพใหม่อย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันในตลาดแรงงานสูง ตลาดแรงงานต้องการผู้ทำงานที่มีทักษะใหม่ ที่สามารถทำงานกับเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า รวมทั้งปัญญาประดิษฐ์ ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานต้องปรับตัว ต้องพัฒนาตนเองด้วยการ re-skill และ up-skill เพื่อให้มีความรู้และทักษะตรงกับความต้องการของภาวะการณ์

ดังเช่น World Economic (2020) ได้เสนอทักษะที่ต้องการสำหรับปี 2025 จำนวน 10 ได้แก่ทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม กลยุทธ์การเรียนรู้และการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดวิเคราะห์ การริเริ่มและการสร้างสรรค์ การเป็นผู้นำและผู้มีบทบาทต่อสังคม การใช้การติดตามและการควบคุมเทคโนโลยี การออกแบบและการเขียน โปรแกรม ทักษะความยืดหยุ่นและการควบคุมความเครียด และการมีเหตุผล การแก้ปัญหาและการค้นหาความคิด ดังนั้นประชาชนจึงต้องเรียนรู้อยู่เสมอ

2. ด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม มีความเปลี่ยนแปลงมากโดยเฉพาะในสังคมเมืองเปลี่ยนจากการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ พึ่งพาอาศัยกัน มาเป็นแบบต่างคนต่างอยู่และขาดความเอื้ออาทรต่อกัน นอกจากนี้ยังมีการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามา ปัญหาสังคมมีหลายด้านและมีความซับซ้อน ทั้งปัญหาครอบครัว การว่างงาน ยาเสพติด การเคารพในสิทธิเสรีภาพ ความยากจน การอพยพมาทำงานของชาวต่างชาติ ทำให้มีผลต่อความเป็นอยู่และการปรับตัวของคนในสังคม

3. ด้านการเมืองการปกครอง สิทธิหน้าที่ของพลเมือง การเมืองการปกครองของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองทุกระดับ และมีสิทธิหน้าที่ที่พึงปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ประชาชนจึงควรต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถใช้สิทธิ หน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสม

4. ด้านความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาต่างๆ ปัจจุบันวิชาการในสาขาต่างๆ มีความก้าวหน้าและพัฒนาการอย่างรวดเร็ว มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากมายจากหลายแหล่ง ทำให้มีองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นประชาชนจำเป็นต้องเรียนรู้ ต้องติดตามให้ทันอยู่เสมอ

5. ด้านความก้าวหน้าของสื่อและเทคโนโลยี สื่อและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีสื่อสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล

นี้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในแทบทุกด้านทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งด้านอาชีพการงาน การติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง การศึกษา การแพทย์ การเงิน ธนาคาร ฯลฯ ทำให้สภาพความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนต้องปรับตัวให้รู้เท่าทันและเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ของสื่อและเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันประชาชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมในหลายด้าน ทั้งด้านภูมิอากาศที่แปรเปลี่ยน ภัยธรรมชาติ ฝุ่นควันมลพิษ ภาวะโลกร้อน ทรัพยากรธรรมชาติที่ลดลง การเกิดโรคระบาด เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ประชาชนต้องเรียนรู้ที่จะใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด เรียนรู้ที่จะเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยธรรมชาติ เรียนรู้ที่จะป้องกันตนเองจากมลพิษและโรคระบาด เป็นต้น

7. ด้านความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ในโลก จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จำนวนเด็กแรกเกิดและเด็กในวัยเรียนลดลง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังแข็งแรง ยังสามารถประกอบอาชีพได้ ทำให้คนในสังคมต้องเรียนรู้และปรับตัวในการอยู่ร่วมกันระหว่างวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในการทำงานและกิจกรรมทางสังคมมากขึ้นกว่าเดิม

ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นทำให้บุคคลทุกช่วงอายุต้องเรียนรู้อยู่เสมอเพื่อเตรียมตัว เพื่อให้รู้เท่าทันและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้ สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากจะต้องเรียนรู้เพื่อการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักศึกษากลุ่มนี้จะต้องได้รับการเตรียมตัวเป็นพิเศษด้วยเพราะเขากำลังจะไปสู่โลกของอาชีพการงาน จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะเป็นกำลังหลักในการประกอบอาชีพและเป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายๆ ท่าน สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจะเป็นประโยชน์แก่เขาหลายด้าน ดังนี้ 1) เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การทำงานและการดำเนินชีวิตในสังคม

การที่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต จะทำให้เขามีความรู้ มีข้อมูล ข่าวสารที่พร้อมมูลและเป็นประโยชน์ในการก้าวเข้าสู่อาชีพการงานและการดำเนินชีวิต 2) เป็นการสร้างนิสัยในการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นการสร้างความเคยชินจนเป็นนิสัยให้แก่นักศึกษาที่จะเป็นผู้แสวงหาและเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ 3) สามารถเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุ มีผล การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจะช่วยให้ นักศึกษามีความรู้ มีข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ เมื่อพบปัญหาใดก็สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม 4) สามารถพึ่งตนเองได้ การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ทำให้นักศึกษาหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ สามารถใช้ ความรู้เหล่านั้นช่วยเหลือตนเองได้ในสถานการณ์ต่างๆ 5) ทำให้เป็นคนที่พัฒนาตนเอง อย่างสม่ำเสมอ การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นช่วยให้นักศึกษาเป็นผู้มีความรู้ อย่างกว้างขวางในด้านต่างๆและเป็นผู้ทันเหตุการณ์ ช่วยพัฒนาความคิด สติปัญญา ทักษะ ในการแก้ปัญหา สามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 6) จะช่วยให้มีความก้าวหน้าในการทำงาน การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้เป็นผู้มีความรู้ มีข้อมูลที่ กว้างขวางและทันสมัย เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี และ 7) เป็น การพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม หากนักศึกษาระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ของ ประเทศเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เขาก็จะสามารถนำความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ มาใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาหน่วยงานและพัฒนาสังคมได้ ซึ่งก็เท่ากับว่าเป็นการ พัฒนาประเทศชาติโดยรวมด้วย

4. คุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน พบว่าท่านได้กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้ Candy, Crebert and O'Leary (1994) พบว่าผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตมีคุณลักษณะดังนี้คือ 1) มีจิตใจใฝ่แสวงหาความรู้ ได้แก่รักในการเรียนรู้ มีความอยากรู้ ประเมินสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ได้ 2) มีมุมมองที่ กว้างขวาง สามารถเชื่อมโยงความรู้ระหว่างศาสตร์ได้ 3) รู้สารสนเทศ(information

literacy) ได้แก่ รู้จักค้นคว้า บันทึก ประเมิน จัดการและใช้ประโยชน์จากข้อมูล ข่าวสาร 4) มีทักษะการเรียนรู้ (learning skills) ได้แก่การเรียนรู้แบบลึกซึ้งโดย วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และ 5) มีทักษะในการรู้จัก ตนเอง บริหารจัดการตนเองและมีเจตคติทางบวกต่อการเรียนรู้ Knapper and Cropley (2000) สรุปว่า lifelong learners มีคุณลักษณะดังนี้ วางแผนการเรียนรู้ของตนเอง ประเมินการเรียนรู้ของตนเอง เมื่อเรียนรู้จะเรียนอย่างเต็มตัวไม่เฉื่อยชา ดำเนินการ เรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรียนรู้จากหลายแหล่งทั้งจากเพื่อน จาก ครู จากผู้รู้ ฯลฯ สามารถบูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์เมื่อจำเป็น ใช้กลยุทธ์การ เรียนรู้ที่แตกต่างในสถานการณ์ที่ต่างกัน Kiley and Cannon (2000) ระบุว่าผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิตมีคุณลักษณะดังนี้ มีความรู้ความสามารถและทักษะใน การวางแผนการ เรียนรู้ของตนเอง ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ บูรณาการความรู้ จากสาขาวิชาที่แตกต่างกันได้เหมาะสมและมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่เป็น ประจำ European Commission (2002) ได้จัดทำตัวชี้วัดการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่ง ประกอบด้วย 15 ตัวชี้วัด คือ การรู้หนังสือ ความสามารถในการคำนวณ การมีทักษะ ใหม่สำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ การรู้วิธีเรียน การเป็นพลเมืองที่ active ทักษะสังคม และวัฒนธรรม การเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต การลงทุนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ICT เพื่อการเรียนรู้ กลยุทธ์การเรียนรู้ ตลอดชีวิต การประสานการสนับสนุน มีการแนะนำให้คำปรึกษา มีการเทียบโอนผล การเรียนรู้และการประกันคุณภาพ Crow (2006) กล่าวว่าผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นผู้ที่ ปฏิบัติการหรือดำเนินการเรียนรู้เพื่อชีวิตและมีเจตคติในการเป็นผู้เรียนเพื่อชีวิต เขาจะ ใช้ทักษะที่สำคัญคือ ทักษะการรู้ข้อมูลข่าวสาร (information literacy skills) สามารถ เลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสม ถูกที่ ถูกเวลา สามารถประเมินและใช้ข้อมูลได้อย่างมี ประสิทธิภาพ Kirby, Knapper, Lamon and Egnatoff (2010) พบว่าผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่ ประสพผลสำเร็จคือผู้ที่ สามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ ใช้ความรู้และทักษะที่ เหมาะสม เรียนรู้ด้วยการนำตนเองและประเมินผลการเรียนรู้ได้ ปรับกลยุทธ์ในการ

เรียนรู้ให้เหมาะกับสถานการณ์ได้ นำความรู้ ข้อมูลที่ได้มาใช้อย่างเหมาะสม University of South Africa (2015) ได้เสนอลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตว่า ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ เป็นผู้ที่วางแผนและติดตามการเรียนรู้ของตนเอง มีการประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง นำผลมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการเรียนรู้ของตน เรียนรู้อย่างกระตือรือร้น เรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ พร้อมทั้งจะเรียนรู้จากเพื่อน สามารถประเมินและนำข้อมูลจากหลากหลายแหล่งมาใช้ได้อย่างเหมาะสม สามารถบูรณาการแนวคิดจากหลายศาสตร์และหลายแหล่ง Hagel (2021) กล่าวว่าผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตก็คือผู้ค้นหา(explorer)ที่มีลักษณะดังนี้ ตั้งเป้าหมายระยะยาวว่าจะต้องไปให้ถึงผลในสิ่งที่เป็แรงคลใจของเขา ตื่นเต้นเมื่อได้พบความท้าทายที่ไม่ได้คาดมาก่อนซึ่งเขาถือว่าเป็น โอกาสที่จะได้เรียนรู้และได้ประโยชน์ เมื่อเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ผู้ค้นหาเหล่านี้จะวางแผนที่จะหาความช่วยเหลือ ความร่วมมือจากผู้อื่นเพื่อให้เขาได้รับคำตอบที่รวดเร็วและเป็นประโยชน์

นอกจากการศึกษาแนวคิดจากนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านแล้วผู้เขียนยังได้ทำการสัมภาษณ์นักศึกษาด้านการศึกษาตลอดชีวิตทั้งของไทยและของต่างประเทศ ได้ความคิดเห็นดังนี้ ผลการสัมภาษณ์นักการศึกษาไทยซึ่งประกอบไปด้วยอาจารย์ผู้สอนทางด้านการศึกษาตลอดชีวิตและนักการศึกษาที่ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตรวม 9 ท่าน เมื่อเดือนสิงหาคม 2565 สามารถสรุปคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตว่าประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เป็นผู้รู้จักและเข้าใจการ เรียนรู้ตลอดชีวิต 2) เป็นผู้เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) เป็นผู้รู้ความต้องการของตนเอง 4) มีเป้าหมายในการเรียนรู้ 5) เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถวางแผนการเรียนรู้ของตนเองได้ 6) เป็นผู้มีทักษะในการเรียนรู้ 7) รู้จักแหล่งความรู้ต่างๆ 8) มีความสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ 9) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น 10) สามารถขยายองค์ความรู้ได้ 11) มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ 12) ประเมินการเรียนรู้ได้และหาความรู้เพิ่มเติม 13) นำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้ 14) วิเคราะห์ประเมินความต้องการใหม่ได้ และ 15) พัฒนาคำรู้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับผลการสัมภาษณ์นักการศึกษาตลอดชีวิตจากต่างประเทศซึ่งเป็นอาจารย์ทางด้านการศึกษาดูชีวิต นักวิจัยและนักการศึกษาที่ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการศึกษาดูชีวิตรวม 5 ท่านเมื่อเดือนกันยายน 2565 สามารถสรุปคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตว่าประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้ 1) มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ 2) มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเรียนรู้ได้ (self-esteem) 3) มีเป้าหมายในการเรียนรู้ 4) ต้องการของตนเอง 5) มีทักษะในการเรียนรู้ (learning skills), learn how to learn และ 6) สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตจากนักการศึกษาตลอดชีวิตและจากการสัมภาษณ์นักการศึกษาตลอดชีวิตทั้งในประเทศและต่างประเทศดังที่นำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละท่านเสนอคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือใกล้เคียงกันมาก ผู้เขียนจึงขอสรุปคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตว่าประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ (2) มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และเชื่อมั่นในตนเอง (3) เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มุ่งพัฒนาตนเอง (4) สามารถวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของตนเองได้ (5) สามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเอง (6) สามารถวางแผนการเรียนรู้ กำกับการเรียนรู้และประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้ (7) มีทักษะในการแสวงหาความรู้และทักษะการเรียนรู้ self-directed learning, learn how to learn, technology literacy (8) รู้จักแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ (9) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ไม่ท้อถอย (10) สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับและนำไปประยุกต์ใช้ได้

5. สถาบันอุดมศึกษาจะส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร

สถาบันอุดมศึกษานับว่ามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ประเด็นก็คือจะส่งเสริมอย่างไร นั่นก็คือครูอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างหรือปลูกฝังคุณลักษณะทั้ง 10 ประการ ดังกล่าวข้างต้นให้แก่นักศึกษา โดยผ่านการศึกษาทุกรูปแบบที่สถาบันจัด ซึ่งโดยทั่วไปสถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษา

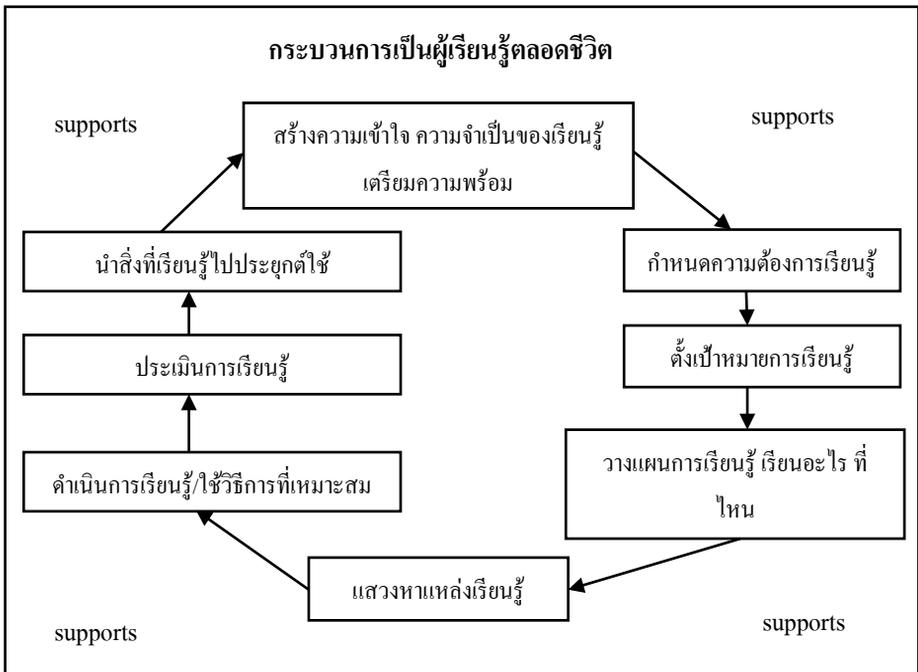
ในระบบเป็นหลัก นั่นคือการเรียนการสอนในหลักสูตรที่หลากหลายของคณะต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เพิ่มเติมในลักษณะของการฝึกอบรมในหัวข้อต่างๆ ทั้งแบบเผชิญหน้าและอบรมผ่านสื่อต่างๆ (ซึ่งเรียกว่าการศึกษานอกระบบ) และการบริการความรู้ในรูปของสื่อและแหล่งเรียนรู้ ต่างๆ (ซึ่งเรียกว่าการตามอัธยาศัย) เพราะฉะนั้นครู อาจารย์ควรต้องสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 10 ประการแก่นักศึกษาผ่านการศึกษาทั้งสามรูปแบบที่สถาบันการศึกษาจัดอยู่

ผู้เขียนได้ศึกษา วิเคราะห์หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อจะหาแนวทางว่าจะปลูกฝังทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 10 ประการ ให้แก่นักศึกษาได้อย่างไร หลังจากศึกษา วิเคราะห์แล้วเห็นว่า **กระบวนการการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning)** สามารถเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ เพราะสามารถปลูกฝังให้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 10 ทักษะได้ดังนี้ Knowles (1975) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้นเริ่มจากตัวผู้เรียนเอง เป็นผู้เริ่มและบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้เป็นคือ กำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งที่จะให้ความรู้ เลือกและใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และประเมินผลที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับEllinger (2004), Manning (2007), Grover, Miller and Porter (2017) ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเริ่มต้นการเรียนรู้โดยตนเองและรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้เป็นคือ ผู้เรียนระบุสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้ ตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ ระบุแหล่งที่จะเรียนรู้ทั้งจากบุคคลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และแหล่งสื่อต่าง ๆ เลือกและใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง และประเมินผลที่เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้เรียนควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการนี้อาจดำเนินการ โดยลำพังตนเองหรือได้รับการช่วยเหลือจากคนอื่นก็ได้ เช่น ได้รับการแนะนำช่วยเหลือจากครู จากผู้รู้ จากเพื่อน จะเรียนรู้ในรูปแบบใดก็ได้

เมื่อศึกษาทักษะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 10 ทักษะ ดังข้างต้นเทียบกับกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วจะพบว่ามีความใกล้เคียงกันค่อนข้างมาก ดังที่นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกลไกสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องสามารถวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง (Knapper & Cropley, 2000; Kiley & Cannon, 2000; Kirby, Knapper, Lamon & Egnatoff, 2010) หรืออีกนัยหนึ่งผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีทักษะกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่นักศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้

ภาพ 1

กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

ขั้นที่ 1 สร้างความเข้าใจในความจำเป็นของการเรียนรู้และเตรียมความพร้อม ในขั้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระยะยาว ขั้นนี้จะส่งผลอย่างมากต่อการเกิดขั้นต่อ ๆ ไป ขั้นนี้ ครู อาจารย์ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างความตระหนักในความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในหมู่นักศึกษา ให้เขามีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฟิสิกส์ยี่สิบสี่ นอกจากนั้นควรเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการอ่าน การเขียน ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการคิดแบบต่าง ๆ รวมทั้งทักษะการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้

ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการเรียนรู้หรือสิ่งที่จะเรียนรู้ ในขั้นนี้เป็นการให้นักศึกษากำหนดสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที่ต้องการเรียนรู้นั้น อาจจะมาจกสิ่งที่เขาสนใจ สิ่งที่เขาต้องการหาความรู้เพิ่มเติมหรือสิ่งที่เขาต้องการเพื่อนำมาแก้ปัญหา โดยอาจจะเกิดจากปัญหาเรื่องใด เรื่องหนึ่งจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหานั้น ๆ เป็นต้น เช่น นักศึกษาสนใจเรื่องการทำงานของหุ่นยนต์ จึงต้องการศึกษาหาข้อมูลเชิงลึกในเรื่องนี้ หรือนักศึกษาชอบปลูกกุหลาบที่บ้านแต่พบปัญหาแมลงกัดกินใบและดอก นักศึกษาจะต้องหาข้อมูลเพื่อนำมาแก้ปัญหา หรือนักศึกษาไปฝึกงานยังหน่วยงานแห่งหนึ่งเพื่อเตรียมตัวออกไปประกอบอาชีพ แต่พบว่าตนเองยังมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่เพียงพอที่จะใช้ในการสื่อสาร จำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติม เป็นต้น ในขั้นนี้ครู อาจารย์ควรฝึกให้นักศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้ซึ่งอาจจะมาจากเรื่องการเรียนรู้ ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สภาพสังคมหรือสิ่งแวดล้อม หากเขาได้รับการฝึกอยู่เสมอ เขาจะสามารถทำได้จนเป็นนิสัย

ขั้นที่ 3 ตั้งเป้าหมาย/วัตถุประสงค์การเรียนรู้

หลังจากการกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ในขั้นที่ 2 แล้ว ในขั้นนี้นักศึกษาจะต้องกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ว่าต้องการเรียนรู้ไปเพื่ออะไร จากตัวอย่างนักศึกษาพบว่าตนเองยังมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่เพียงพอที่จะใช้ในการปฏิบัติงาน ดังนั้นนักศึกษาอาจตั้งวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ คือ 1) เพื่อให้มีความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการใช้ภาษาอังกฤษ 2) เพื่อให้มีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ ในการสื่อสาร 3) สามารถนำทักษะภาษาอังกฤษ มาใช้ในการปฏิบัติงานได้ สำหรับ การเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ก็ต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับเรื่องนั้น ๆ

ขั้นที่ 4 กำหนดแหล่งที่จะหาความรู้ (คน สถาบัน แหล่งความรู้ สื่อต่าง ๆ) ในขั้นนี้ นักศึกษาจะมีความสามารถในการแสวงหาแหล่งความรู้ที่เขาจะหาความรู้ใน เรื่องนั้น ๆ ได้ โดยนักศึกษาต้องมีทักษะการอ่าน การค้นคว้า การใช้เทคโนโลยีใน การค้นคว้า แหล่งความรู้อาจมีมากมายหลายแห่ง เช่นจากแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ข้อมูลต่างๆ จากสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ ราชการวิทยุ ราชการโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต สื่อสังคม สื่อสมัยใหม่ จากบุคคลได้แก่ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากผู้รู้ผู้ปฏิบัติจริงในห้องเรียน จากการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมของสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 เลือกแหล่งและวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน

ในขั้นนี้ นักศึกษาจะตัดสินใจเลือกแหล่งเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน ในที่นี้อาจจะพิจารณาจากความสะดวกที่เรียนรู้ ความพร้อม เวลา สถานที่ ค่าใช้จ่ายที่ อาจจะเกิดขึ้น ความรู้ในบางเรื่อง อาจจะเรียนรู้ได้จากอินเทอร์เน็ตหรือหนังสือ ความรู้ ในบางเรื่องอาจต้องเรียนจากการเข้าฝึกอบรมจากสถานศึกษาหรือจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง บางเรื่องอาจต้องเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ หรือบางเรื่องอาจจะมีผู้ ปฏิบัติ อยู่ในท้องถิ่นของนักศึกษาเอง ก็อาจจะไปเรียน ไปฝึกปฏิบัติกับเขา เป็นต้น นักศึกษา อาจจะหาความรู้จากหลายๆแหล่งก็ได้

ขั้นที่ 6 ดำเนินการเรียนรู้

ในขั้นนี้ นักศึกษาลงมือเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่เลือกไว้ การเรียนรู้ประกอบด้วยหลาย วิธีการ ได้แก่ การอ่าน การฟัง การสังเกต การจดบันทึก การค้นคว้า การสรุป การฝึก ปฏิบัติ การซักถาม การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นักศึกษาต้องมีทักษะ การเรียนรู้ ทักษะการวิเคราะห์ความรู้ ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า การสังเคราะห์ความรู้

การประเมินเบื้องต้นว่าความรู้และข้อมูลที่ได้รับตรงกับความต้องการเพียงใด เพียงพอหรือไม่ ยังขาดประเด็นใด

ขั้นที่ 7 การนำความรู้ไปใช้

ในขั้นนี้ เป็นการฝึกให้นักศึกษารู้จักวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากขั้นที่ 5 แล้วนำไปประยุกต์ใช้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือจะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 3 เช่น ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่าจะเพื่อให้มีความรู้และทักษะภาษาอังกฤษจนสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้ นักศึกษาก็ต้องนำความรู้ที่ได้ศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงาน หรือนำความรู้ไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น นำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดและขยายองค์ความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 8 ประเมินผล

การประเมินผลนี้ สามารถทำได้ตั้งแต่ขั้นที่ 6 เมื่อเรียนรู้ในเรื่องที่กำหนดไว้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆแล้ว นักศึกษาอาจทำการประเมินว่า สิ่งได้เรียนรู้ตรงกับความต้องการหรือความสนใจหรือไม่ ทำให้ได้ความรู้เพียงพอหรือไม่ ยังต้องหาความรู้ส่วนใดเพิ่มเติมอีกหรือไม่ เมื่อประเมินแล้วก็จะได้หาความรู้ให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการหรือหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนที่คิดว่ายังไม่เพียงพอ นอกจากนั้นในขั้นหลังจากนำความรู้ไปใช้แล้วก็มี การประเมินอีก เพื่อจะดูว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้เป็นไปตามเป้าหมายหรือสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ สิ่งที่ได้เรียนรู้นำไปใช้ประโยชน์ได้เพียงใด บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ หากว่ายังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ นักศึกษาจะต้องหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนใด จากแหล่งการเรียนรู้ใดอีก ทำเช่นนี้จนแน่ใจว่าสิ่งที่เรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามตัวอย่างก็คือนักศึกษามีความรู้และทักษะภาษาอังกฤษที่ใช้ในการปฏิบัติงานได้เพียงใด หรือมีความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาแมลงและศัตรูพืชของต้นกุหลาบได้เพียงใด

เมื่อนักศึกษาดำเนินการได้ครบทั้ง 8 ขั้นตอนแล้ว นับว่าครบกระบวนการในการฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตลอดชีวิต แต่เพื่อให้ นักศึกษามีทักษะนี้อย่างต่อเนื่อง ครู/

อาจารย์จะส่งเสริมให้นักศึกษากลับไปเริ่มต้นกระบวนการใหม่อีกโดยวิเคราะห์สิ่งที่สนใจหรือสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ใหม่อีก แล้วดำเนินการตามกระบวนการ จนครบวงจรอีก ทำเช่นนี้ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ การที่นักศึกษาได้รับการฝึกฝนเช่นนี้ ในที่สุดก็จะเคยชิน จนเป็นนิสัย กลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต จนเป็นนิสัย

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษา สามารถสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ นักศึกษาได้โดยการฝึกกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ขั้นตอนผ่านการศึกษารูปแบบที่สถาบันจัดอยู่ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังเช่นในกรณีของการศึกษานอกระบบ ซึ่งได้แก่การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรระดับต่างๆ อันเป็นกิจกรรมหลักของสถาบันอุดมศึกษา ครู อาจารย์ สามารถฝึกกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ขั้นตอนแก่นักศึกษาในการสอนวิชาต่าง ๆ ทั้งการสอนในห้องเรียน การมอบหมายกิจกรรมให้ไปศึกษาโดยใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดสัมมนา อภิปราย การศึกษาคณะศึกษา การอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

ในกรณีของการจัดกิจกรรมเสริมที่เรียกว่าการศึกษานอกระบบ ปัจจุบันจะพบว่า สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะจัดการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การฝึกอบรม การสัมมนา การอบรมปฏิบัติการ ในหลักสูตรต่างๆที่เป็นที่ต้องการเร่งด่วนของสังคม ปัจจุบันหรือการเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 แก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ได้แก่ ทักษะการคิดแบบต่างๆ ทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ทักษะด้านนวัตกรรม สมรรถนะการเป็นพลเมือง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรู้เท่าทันดิจิทัลเทคโนโลยี การปลูกฝังวินัย จริยธรรม คุณธรรม การมีจิตสาธารณะ ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ การเป็นผู้ประกอบการ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่มีระยะเวลาในการศึกษาไม่นานเพื่อที่ผู้เรียนจะนำความรู้ไปใช้ได้ทันที กลุ่มเป้าหมายจะมีทั้งนักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ครู อาจารย์ผู้จัดหลักสูตรเหล่านี้ สามารถนำกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเองเข้าไปสอดแทรกในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการสอน การฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าและฝึกอบรมผ่านสื่อ

ในกรณีของการศึกษาตามอัธยาศัยที่สถาบันอุดมศึกษาจัดในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุด การจัดศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรม ศูนย์กีฬา นันทนาการ ศูนย์การเรียนรู้ด้านสื่อเทคโนโลยี ด้านนวัตกรรม ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านอาชีพ การจัดกิจกรรมเข้าค่าย กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมการสัมมนา กิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม กิจกรรมจิตอาสา ตลอดจนการเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เว็บไซต์ e-book และสื่ออื่น ๆ เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ในกรณีนี้ผู้จัดสามารถสอดแทรก กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้ในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้น หากครู อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาได้ฝึกกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่นักศึกษาทุกชั้นปีโดยผ่านการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการเรียน การสอนในหลักสูตรต่างๆ ผนวกด้วยการฝึกผ่านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในที่สุดนักศึกษาก็จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

สรุป

การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตหรือ lifelong learner นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในสังคมปัจจุบัน เพราะการเป็น lifelong learner จะช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันและดำเนินชีวิตอยู่กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น เมื่อเขาสำเร็จการศึกษาแล้ว ต้องออกไปประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตอีกยาวนาน พวกเขาจะเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศและ เป็นอนาคตของประเทศชาติ เพราะฉะนั้นหากเขาได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ก็จะทำให้เขาเป็นผู้รู้เท่าทัน โลกปัจจุบัน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ต่อการพัฒนาอาชีพ การงาน การปรับตัวในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และยิ่งกว่านั้นยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวมอีกด้วย การส่งเสริมให้นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น สถาบันอุดมศึกษาสามารถสร้างทักษะ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองสอดแทรกในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการเรียนการสอนในหลักสูตรต่างๆที่เรียกว่าการศึกษาในระบบ รวมทั้งฝึกทักษะดังกล่าวผ่านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีการใช้สื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนจากครู อาจารย์ ในที่สุดนักศึกษาก็จะมี ความเคยชินกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตจนกลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

References

- Candy, P.C., Crebert, R.G., & O'Leary, J. (1994). *Developing lifelong learners through undergraduate education*. Canberra, Australia: National Board of Employment, Education and Training Commissioned Report No. 28. Canberra: Australian Government Publishing Service.
- Crow, S. R. (2006). What motivates a lifelong learner? *School libraries worldwide*, 12(1), 22-34.
- Cropley, A.J., & Dave, R.H. (1978). *Lifelong education and the training of teachers: Developing a curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong education*. Germany: UNESCO Institute for Education.
- Division of Higher Education Policy and Plan, Office of Higher Education Commission. (2018). Long term higher education plan for 20 years, 2018-2037. Bangkok: Office of Higher Education Commission. [in Thai]
- Ellinger, A.D. (2004). Concept of self-directed learning and its implications for human resource development. *Advances in Developing Human Resources*, 6(2), 158-177.

- European Commission. (2002). *European report on quality indicators of lifelong learning*. http://www.aic.lv/bologna/Bologna/contrib/EU/report_qual%20LLL.pdf
- Green, A. (2002). The many faces of lifelong learning: recent education policy trends in Europe. *Journal of Education Policy*, 17(6), 611-626.
- Grover, K.S., Miller, M.T., & Porter, S.A. (2017). Mature adult learners, self-directed learning practices, and quality of life. *International Journal of Self-Directed Learning*, 14(2), 1-12.
- Hagel, J. (2021). *What motivates lifelong learners*. [www.http://hbr.org/2021/10/what-motivates-lifelong-learners](http://hbr.org/2021/10/what-motivates-lifelong-learners))
- Jarvis, P. (2006). *Towards a comprehensive theory of human learning*. London: Routledge.
- Kiley, M., & Cannon, R. (2000). *Leap into...Lifelong learning*. <http://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/handle/2440/71214>
- Kirby, J., Knapper, C., Lamon, P., & Egnatoff, W. (2010). Development of a scale to measure lifelong learning. *International Journal of Lifelong*, 3(29), 291-302
- Knapper, C.K., & Cropley, A.J. (2000). *Lifelong learning in higher education*. London: Routledge.
- Knapper, C. K., & Cropley, A. J. (2021). *Lifelong learning in higher education*. London: Routledge.
- Knowles M. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. New York: Association Press, 1975.
- Manning, G. (2007). Self-directed learning: A key component of adult learning theory. *Journal of the Washington Institute of China Studies*, 2(2), 45-57.

- Office of National Education Commission. (2002). *National education act, 1999 and amendment (second edition), 2002*. Bangkok: Prickwan graphic limited. [in Thai]
- Ouane, A. (2009). UNESCO's drive for lifelong learning. In Jarvis, P. (Ed.). (2009). *The Routledge international handbook of lifelong learning*. London/New York: Routledge. 302-311
- Sungsri, S. (2001). *Lifelong education for Thai society in the 21st century*. Bangkok: Office of National Education Commission. [in Thai]
- Sununchai, S. (2008). Basic knowledge about lifelong education (Chapter I). In School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University. *A textbook of lifelong education and non-formal education. (fourth edition)*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University printing house. 1-48. [in Thai]
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2022). *Lifelong learning*. <https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute/mandate/lifelong-learning>
- University of South Africa. (2015). *Lifelong learning*. ABT2611/501/3/2015
Muckleneuk, Pretoria: University of South Africa.
- World Economic Forum. (2020). *These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them: Top 10 skills of 2025*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>

Author

Professor. Sumalee Sungsi

Education Program, Sukhothai Thammathirat Open University

Email: Sumalee.sungsri@gmail.com